

43

done by Mike

DEATH.

Investigator: Jokatama. B

Interviewees: ?

Date: 8th October, 1982

ULUTAGA: NA VEIKA EDAU VAKAYACORI NI SA MATE EDUA NA TAMATA.
(The death of a man in the village).

- Kevaka sa bale edua na turaga ni dua na vanua, era sa dau soqoni na turaga ni vanua mera veivosakitaka na veika me na vakayacori. Ni sa dau mai mate dua na lewe ni vanua eratou sa na vakauta sara yani nai tukutuku ni leqa ko iratou na wekani mate. Ni sa rogo mai ni sa takali yani edua na turaga ena gauna era sa soqoni mai na turaga ni vanua, eke sa na qai bosei na veika me vakayacori kei na kena vakau nai tukutuku ni leqa. Ni sa veivosaki kina turaga ni vanua ko iratou na taukei ni mate eratou tiko ga. Ko ira ga na turaga ni vanua ena vakatau tiko ga veiratou na veika me vakayacori ena gauna ni soqo. Ena so na gauna era dau samusamu toka ko ira na marama se mera tara vale tiko na turaga, ni sa rogo mai na leqa ni turaga ena gauna vata ga era sa cegu sara ga mai ena cakacaka ko ira na lewe ni vanua ka gole sara ga mai kina vanua me vakayacori kina na bose. Eke talega sa tabu sara ni dua na tamata me gole vakaveitalia. Na tabu e kena i balebale tiko na nodra vakarokoroko taka tiko na nodra sa mai leqa na nodra turaga. Sa na caka na bose ka sa na macala sara eke na veika kece me caka kei na siga ena vakayacori kina na veibulu. Ko iratou na taukei ni mate eratou na toka ga e vale. Era sa na gole tiko mai na lako mai ena nodra mai solia na kani ni nodra loloma vua na turaga sa qai leqa.

Cont'd Page 2.

- Na gauna era sa soqoni oti kina na turaga mai na veitokatoka sa na qai vakacabori yani veira na lewe ni vanua na veika eratou sa bosea oti. Sa na tucake yani na turaga kai liuliu tiko ni koro koya sa na tukuni sara yani - ni sa tiko saka na turaga lewe ni vanua au via vakaraitaka tiko ga na veika keitou sa mai bosea ka keitou sa duavata kina. Ena vakarautaki na kena magiti ka dodonu mera wasea nai wasewase sa soli mai veiratou na taukei ni mate. Sa na qai vakayacori tiko na soqo ni mate kei na kena cakacakataki. Sa ra gole sara yani ko ira ka dodonu meratou lai vakrautaka na lua se qara me mai bulu kina na yago ni mate. Oti sa mani vakayacori sara na veibulu kei na veika kece me baleta. Ni sa ra lesu mai na veibulu era sa nagole sara yani kina vanua ka caka tiko kina na soqo ni mate. Ni ra sa gole mai oqo eratou sa na vakacabora tale edua na tabua ko iratou na taukei ni mate veira na yaco tiko yani ena soqo ni mate, eke eratou sa na qaikerei ira kina gole tiko yani meratou mi tomani iratou toka mada me yacova na bogi va. Eke era sa na tiko na wekani mate meratou qaravi iratou na taukei ni mate. Ni sa yacova yani na bogi va eratou sa na vakarautaka sara na nodratou BURUA, oqo na magiti mevaka na bulumakau kei na vuaka vata na kena kakana dina mevaka na dalo. Eke era sa qai dau mai wase yaniko ira na wekani mate kei ra na yaco tiko yani ena magiti sa vakarautaki oti mai veiratou na taukei ni mate. Ni sa oti na bogi va e sa qai caka talega eke na tabu kiveiratou na taukei ni mate. Mevaka beka meratou tabu ena gunu yaqona kei na kana tavako. Na tabu oqo meratou na tauravaka sara tu me yacova na gauna sa tukuni mai kina meratou tara.

Cont'd Page 3.

- Eratou sa na vakaraitaka talega eke ni ratou na caka magiti talega ena bogi tini. Eke veikeda eso ena gauna ni kua eda sa dau taurivaka ga na tabu me bogi tini. Ni sa yacova na bogi tini sa na qai vakayacori tale edua na magiti kei na kena i yau sa na vakacabori veiratou na taukei ni mate. Oqo kevaka sa sega ni caka tiko na vakabogidrau. Ni sa vakayacori na ka taucoko oqo ena bogi tini, mevaka na nodratou luvata na nodratou sulu loaloa ko iratou na wekani mate veiratou na taukei ni mate kei iratou na wekani tinana. Eratou na vakacabora yani na tabua, na lobi sulu kei na dramu karasini kei na ibe qai lako vata yani na kena magiti. Eke eratou sa na gole yani ko iratou na wekani mate, oti eratou sa qai vakacabora yani veiratou na taukei ni mate. Ni ratou sa vakacabora oti na nodratou i yau oqo, sa kena i balebale oqo niratou sa na rawa vakatarai iratou tale ena nodratou tabu ka ratou ka taurivaka tu mai ka yacova mai na bogi tini. Na veika kece edau vakayacori ena bogidrau ena qai vakayacori ena bogi tini. Ni sa oti koya ena kena vakaraitaki oqo ni sa oti na veika ka kece me vakayacori baleta na vakabogidrau. Kevaka me sa mate ni kua qai vakayacori na kena veibulu ena mataka ni siga ka dua. Sa na caka tiko na soqo era sa na qai mai veivuke ena kena qaravi na soqo ni mate ko iratou na wekana ka tu vakavoleka. Mevaka niratou vakasaqara beka yani edua na kuro ika levu kei veika tale eso ka yaco sara kina kani ti kei magiti. Oqo eratou sa na kila sara tiko na taukei ni mate niratou sa vukei mai veiratou na wekani nimate.

Cont'd Page 4.

- Eke era sa dau soli bula kina na turaga mataqali meratou vakei iratou kina na taukei ni mate. Na veika eso edau vakayacori ena gauna ni so mate eratou sana dabe tiko ga ka ra sa na vakayacora na nodra i tavi koiri na turaga veiwekani mai na veimataqali ni koro koya.
- Rawa ni ko vakamacalataka mada nai balebale ni TONI.
- E kena balebale ni tabu, eke ko ira na marama ka veiwekani ena mate koya era sa na gole mai mera mai tonitoni ena vale ni so mate. Eke era sa na qai qaravi tiko mai veira na wekani mate. E kena i vakaraitaki talega meratou vukei tiko ena veika kece me baleta no nodratou soqo.
- Cava beka nai balebale ni BOUTA ?
- Eke na BOUTA na kena balebale na vale ka qaravi tiko kina na yago ni mate. Na ka taucoko e tabu me tiko ena vale ka caka tiko na soqo ni mate. Ni sa dau tiko ena vale ni BOUTA ena dau soli na ORE mai veiratou na taukei ni mate. Oqo me soli mai na Ore mevaka na kena lai kau mai kakana se cava ga sa tukuni mai veiratou na taukei ni mate. Eso edau nakita na nona ORE me kena balebale tiko na nona kani veivuke kina soqo ni mate. Kena balebale talega oqo ni sa ka e nakiti tu me rawa ni caka kina edua na sala ni veivuke veiratou na taukei ni mate. Okoya ka Ore sa dodonu sara mo qarava na nomu Ore ena yalomu taucoko ka solia kina nomu dia veiratou na taukei ni mate. Ni sa kau ga mai koya sa na vakayabori sara mai na kena vakavinavinakataki mai veiratou na taukei ni mate.
- Vakacava beka ena gauna e liu edau vakayacori na ka oqo ?
- Na veika kece oqo edau vakayacori sara ga mai eliu.

- Ena gauna e liu e levu na ka edau vakayacori me baleta na soqo ni mate ka sa sega ni vakayacori tiko ena gauna ni kua. E liu ni sa dau yaco edua na soqo ni mate e bau dau kani veirokorokovi na kena vakayacori na kena cakacaka. Vakakina e liu ni sa dau mate e dua na tamata, ni sa vakarau me kau yani me lai vakayacori na veibulu edau kau yani na yago ni mate me lai solegi ena kumi kei na ibe, oti sa qaimai dau vesu. Eliu ni sa dau lai keli na kena qara edau keli sara vakavinaka, ena gauna sa caka kina na veibulu sa qai bulu sara yani vakavinaka mevaka ni ra donumaka tu na gauna ni veikanikani. Ena so na gauna ni sa dau kau yani na yago ni mate sa qai tukuni mai veiratou na taukei ni mate me tukuci sobu ga yani, e kena i balebale tiko koya ni oqo e sa dau mai keli kina na qara qai caka vakailawaki ni sa keli edua na qara sa qai gole tale edua na kena takelo me lai keli tale yani ena dua na qara vou ka sega ni laurai veira na lewe ni vanua. Ni sa biu ga yani na yago ni mate sa lai bulu sara ga yani ena nona qara dina.
- Mevaka niu dau rogoca tu ni so tale na mataqali qara edau keli ena gauna eliu, rawa ni ko vakamacalataka mada vakalailai.
- E liu ni sa dau tukuni yani veira na gole yani kina so mate dou lai sili ena tobu koya. Eke era sa qai tukuci sobu ena wa mera gole yani kina lomani qara oqo e caka tiko e wai. Ni ra sa yaco yani era sa dau tiko na taukei mai ra, ni ra yaco yani nai lawalawa oqo era sa qai dau lai moku tale tiko mai ra. Na kena levu ga era gole tiko yani na kena levu talega ni tamata era vakamatei. Eke era qai dau bini tu na tamata mate.

Cont'd Page 6.

- Mevakani dau vakayacori tu na veikanikani e liu na ka oqo e dau vakayacori ena gauna e liu. Na yacana ni qara vakaoqo na QARA SUI, e sa tu ga kina na sui ni tamata. Eso gona edau gole mai mera mai soli vakasama veira na lewe ni koro koya.
- Veira na yago ni mate e liu edau so na ka edau biu ki yagodra se vaka beka nai wali ?
- Mevaka ena gauna e liu ni sa dau yaco edua na mate, sa dau kau mai na masi kuvui, oqo me dau solegi toka kina yago ni mate. Eso edau lumuta na yago ni mate ena yasi ka so edau lumuta na rerega, oqo kevaka sa totolo tiko na kena drodro na wai ni yagona. Edau caka kina na ka oqo me kauta tani na i boi ni yago ni mate. Sai rau nai waiwai ruarua oqo erau waiwai boi vinaka ka boi levu talega. Mevakana yasi edau soloraki yani qai vakamiraki yani ena yago ni mate. Na rerega mevaka ni dau saqa vata na niu kei na kena tuki na vua ni dilo.
- Mevaka niu dau rogoca ni dau lai lesu tale na yalo ni mate, rawa ni ka vakamacalataka mada na tikina koya ?
- Eso era dau vakasamataka kevaka ni dau lai lesu tale mai na yalo ni tamata ka mate koya e kena vakaraitaki oqo mevaka na nodra vakasama eliu ni se bera dodonu me mate sa mi yalani koso na nona bula. Ia eso kevaka sa mani dua na yalewa me vakasucu qai mate o koya ka bula na gone, eso qai biuta kina na tabala ni vudi. E kena i naki tiko na vudi oqo me luvena tiko koya me kakua ni vakaqara tale mai na luvena. Ni sa tiko kina na tabala ni vudi koya ni na vuki ga ka tara na sara na luvena. Oqori me sa luvena tiko koya.
- Kena i balebale na vakasama oqori e se via vakayagataki tiko ena gauna ni kua.

- Ia ena so na gauna ni kua edau vakayagataki tiko ga na tikina koya. Ena so na vanua ni sa mate edua na tamata era dau lai biuta yani na marama edua na vua ni weleti lailai marau bulu vata kei na yago ni mate. E kena balebale tiko oqo ni gauna sa ca kina na weleti oqo sa na mai mate ko ya na tamata ka vakamatei ka ka sa mate koya. Oqori kevaka e dinana nodra nanuma.
- E vakacava ke sa mani dau rairai wasoma mai kina yalo i ka mate koya.
- Eke eratou sa qai dau gole yani na taukei ni mate kina bulubulu ka ratou lai vosa tiko kina bulubulu ka ratou kerei koya kina me kakua ni gole tiko yani mo lai vakasosataki ira tiko kina na lewe ni vanua. Yalo vinaka sara mo toka ga ena vanua sa soli vei iko me nomu. Kevaka ko na gole tale yani keitou sa na coka na nomu i bulubulu. E kena i balebale tiko oqo me mai lai coka nai bulubulu me toka kina vakadua na yaloni tamata ka mate. Eso edau mai vosataki ga ka oti sara. Oqo na nodra vakasama mai liu ka se dau vakayacori tale ga ena gauna ni kua. Na veika kece oqori edau vakayacori ni dau rairai tiko mai na yalo ni tamata ka mate. Kevaka edau gole tiko ga mai ena sa na qai lai lau coka na delani bulubulu, oqo edau yaco ena gauna mai eliu.
- Oqori eso na tikina na veika edau vakayacori ena gauna eliu. Dua tale na ka ko via vakaraitaka .
- Mevaka ni dau vakayagataki vakalevu na tabua, na tabua edau tiko na kena i darodaro. E tiko tale na kena i qaraqara kivei ira na kenaturaga ni vanua. Ni sa dau tau mai na vosa oqo sa dodonu me dau tau mai na kena vosavosataki dina, ka rui ka bibi.

- Ia mevaka ni tabua edau vaka wa, ka kena i balebale tiko oqori ni wa ni veiwekani ka tiko ena keda maliwa. E kenai balebale talega ni rau veisoli tiko ga vakaweiwekani e sega ni dua e vulagi. Kevaka e soqo levu e dodonu me dau levu tale ga na yau kei na kena tabua. Kevaka me soqo ni mate ena kau tiko yani e levu na tabua me nodratou kani loloma kai otioti tale ga ni nodratou i loloma vei koya ka sa mate. Oqo ko iratou na gole tiko yani eratou na lai biuta na nodratou i REGUREGU vei koya ka sa mate. Nai yau kece ka kau tiko yani kina vale ni mate e vakatokai tiko mei REGUREGU.
  - Kivei koya ka vakacabora tiko na nona i yau me kakua ni dau vakalevutaka na ka e tukuna.
  - Eke ni sa vakacabora yani na noa i yau me tukuna toka ga vakalekaleka ka vakalailai taka e kauta tiko yani. Ni sa ratou lai taura mai na taukei ni mate, eratou sa na tukuna mai - au taura tiko mada na i yau levu ka cabo tiko mai veiratou na wekana na veika kece e dau kau yani sa na vakalevu-levuya toka mai ko iratou na taukei ni mate.
- Ni sa vakacabori oti ga koya sa na kau sara yani na i yau ki loma ni vale ka tiko kina ko iratou na BIKABIKA tiko ena loma ni vale ni so mate. Ia na qaraqara ni tabua ena gauna oqo kei na kena tautauri sa dodonu me dau qarauni sara. Ni sa dau vakacabori yani na tabua edau soli yani vua na turaga sa na taura sara yani ko mata ni vanua. Sa na tiko tale ga na veika me dau kaya na mata ni vanua baleta na tikina koya.
- Na tui ni vanua ena dau ciqoma ga na tabua, ka kaya au kaciva tiko mada ga na kamunaga, na kamunaga ka cabo tiko mai vakaturaga mai veiratou na turaga ni vanua ka sa na qai tomana yani

Cont'd Page 9.

- na nona mata ni vanua na turaga. Eke sa qai dau vakacabora tale
yani na mata ni vanua mevake sa tukuni oti mai liu.

Oqori e baleta tiko na mate ni dua na tamata se lewe ni vanua.

Na veika edau vakayacori ni sa dau mai mate kei na kena
vei cakacaka taucoko ka dau vakayacori ni sa mate edua na
lewe ni vanua.

Vinaka vakalevu.

S A O T I.